

Ўзбекистон Республикаси

Олий ва урта махсус таълим вазирлиги

Мирзо Улугбек номидаги Самарканд Давлат

Архитектура Қурулиш Институти

«Қурулишни бошқариш» факультети

«Қсбий таълим» кафедраси

Диплом лойихасининг Тушунтириш хати

Мавзу: Рангтасвирда маиший натюрморт ишлаш

ва уни уқитиш услуби.

Кафедра мудири: доц. Рахимов А.Қ.

Рахбар: Уқт. Аҳадов Ф.Ш

Битирувчи: 401-ҚТ(с) гуруҳи

талабаси Қушбокова Шохиста.

Самарканд -2012йил.

Мундарижаб

I. Кириш.....	
II. Мавзуни асослаш.....	
а)Рангтасвир санъати.....	
б)Рангтасвирда натюрморт жанри.....	
в)Мавзуга асосан натюрморт ишлаш жараёни.....	
III. Укув услубий кисм.....	
IV. Хулоса.....	
V. Адабиётлар.....	

Кириш.

Ўзбекистон Республикасида «халқ таълими тугрисида», «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури» олий ва урта махсус таълим тизими олдига юксак маънавият мавқуравий миллий ахлокий меҳнат интеллектуал онг ҳаётий ва жисмоний соғлом авлод яратишда юксак вазифалар қўйилди. Маълумки баркамол авлодни шакллантириш қўп жиҳатдан тарбиячи педагог, ота-она устозларининг маҳоратига боғлиқ. Уқитувчининг урни ва унинг шарафли вазифаларини уқитувчининг касби шон-шарафи ва машакатлари бугун ҳам мустақил республикамізда янада юксакроқ кадрланмокда.

Ўзбекистон Республикаси президенти И.А.Каримов «Баркамол авлод-Ўзбекистон келажагининг пойдеворидир» нуткида «Бизга мактабнинг битирувчилари эмас балки тарбияни қурганлар, яъни билим, касб ҳунарни эгаллаган ёшлар кераклигини такидлади». Президентимиз ёшларни мактабда моҳирликни эгаллаш ёлига қиритишни такидлаб, моҳирлик бу фахм-фаросат чинакам илмий билим ҳақида ҳаётий тарбия, турмушдаги қийинчиликларни енгувчи мувоффақиятлардан завкланиб, яхшилик сари узини илхомлантирадиган ёшлар кераклигини қўрсатиб утдилар. Инсон ер юзидаги энг мукаммал буюқ зод булиши учун аввало тарбияланган ва касбли булиши зарур, демак жамият уқитувчидан чуқур ва кенг маълумот, юксак ва кенг қўқ ахлокий фазилатлар, уқитувчилик касбига тайёр булишидек улуг вазифаларни талаб этади ва талаб этиб келган.

Ҳақиқатдан уқитувчининг давлат халқи олдига ижтимоий вазифаларни кенг ва заруриятдандир.

1) Мавзуни асослаш.

Диплом ишининг мавзуси: Рангтасвирда натюрморт ишлаш ва уни уқитиш услуги. Мавзуга асосан «Маиший натюрморт» ишлаш керак бўлади.

Нимага айнан маиший деган савол тугулиши табиий. Биринчидан санъат йуналиши диплом иши мавзуси тарихида айнан натюрморт жанрида ҳеч ким бундай мавзуда иш бажармаган. Демак уз-уздан курилиб турибдики мен бажармокчи бўлган диплом ишим янгилик бўлди. Уз навбатида, танланган мавзу хақида тушунча бери бутсам.

Натюрмор деганда биз жонсиз табиатни тушунамиз. Натюрмортлар ҳаммага маълумки турли-туман бўлади. Энди маиший натюрмортга келадиган бўлсак, бу хилдаги натюрмортлар уй-рузгор буюмларидан иборат бўлади. Булар рузгорда ишлатиладиган гулдонлар ва хоказолар киради. Маиший натюрморт ишлаш учун натюрморт ва композитцияни тугри тузиб олишимиз керак бўлади.

Натюрморт бино яъни хона ичида очик хавода сояда ва офтобда табиий ва суний ёруғликда тасвирлаш мумкин. Бу уз навбатида ижодий вазифаларни самарали амалга оширишга ёрдам беради. Натюрмотр асосан 2 жихат асосида тузилади. Бу натюрморт композицияси ва натюрморт қуйилмаси.

а) Рангтасвир санъати.

Рангтасвир тасвирий санъат тури ҳисобланади. Рангтасвир –бирор каттик юзада рангли ашёларда, масалан бўёқлар ёрдамида яратиладиган рангли асар.

Рангтасвир-воқеъликни бадиий тасвирлаш ва талкин қилиш.

Рангтасвир- томошабин муҳум ижтимоий мазмун ва ранг-баранг гоёвий вазифаларга эга.

Рангтасвир- асарининг гоёвий мазмунини унинг мавзу ва сюжетида мужассамлашади.

Рангтасвир ифода воситалари композиция, расм, ранг, ритм ва х.к.

Рангтасвир асарларининг асоси: махсус ишлов берилган мато, ёғоч, коғоз, картон, шиша, металл ва х.к.

Рангтасвир ранг катлами: мойбуёк, гуаш, темпера, акварель, рангли шиша, рангли то шва х.к.

Рангтасвир муҳим тасвирий ва таср воситаси бу ранг (колорит).

Ранг оркали расм борлик ёки ҳаётнинг дикцияси қурбонали шаклларда тасвирлади, маконнинг рақсийлигини, ундаги нарсаларнинг ранг-баранглигини, моддийлигини, ҳажм ва фактурасини қурсатиш ҳаракати, инсон руҳиятидаги ўзгаришлар, мураккаб шахсий кечинмалар, ў-ҳаёллар акс этириши мумкин.

Рангтасвир тасвирий ифода воситаси ва ишлаш услуби, ишлатиладиган ранг қуроллари хусусияти, ранг эриткичлар асоси билан боғлиқ (масалан: юзаси силлиқ ёки гадр-будр берилишига қараб асар қуриниши турлича таъсир қурсатиши мумкин).

Рангтасвир-асарлари ишланиши шартли икки: ясси ва ҳажмли-фазовий услубга ажратиш мумкин.

Биринчи услубга тасвир нурсоясиз яхлит ясси шаклда ишланади, ҳажмли – фазовий усулда эса тасвир ҳажмли нурсоя ёрдамида муҳит билан боғлиқ ҳолда тасвирланади.

Бундай асарлар ранга бой бўлиб унда рангларнинг барча тусланишларини ҳис этиш, тушувчи нурнинг қайтган рангини ҳам қайтаётган тусланиши ва бошқа ранглар билан бўяши (рефлекс)ни қуриш мумкин. Рангтасвир асарларида бу икки услуб орасида қатъий чегара ёқ бири иккинчисини тулдиради. Рангтасвир асарлари узининг ишланиш урни, мазмуни, бажарадиган вазифаси, ишлаш услуби, ва қуринишига қараб монументал, безак дастгоҳ санъати, декларатсия, миниатюрага ва бошқаларга бўлинади.

Рангтасвир тасвир мавзуси ва мазмуни йуналишига караб бир катор жанрларга ажратилади.

1.Анималистика. 2. Тарихий жанр. 3. Маиший жанр. 4. Батал жанри. 5. Портрет. 6. Манзара. 7.Натюрморт ва бошқалар.

Рангтасвир-кадмда сунги полимет 1 мил. ав. 40-8минг йилликларда пайдо булган. Жанубий Франция Урта Осиёларда рангтасвирда асарлари сақланиб қолган содда шаклдаги ёзувлар қоракуй, писта, кумир билан ишланган. Расмлар текис шарпа сифат, базиларда эса ҳажмли қилиб ишлашга ҳаракат қилинади. Мезиолит ва неолит даврида бажарилган ибтидоий расмларда мураккаб композициялар абстракт тушунчалар пайдо була бошлайди.

б) Рангтасвирда натюрморт жанри.

Натюрморт- францзча (натрмурте)дан таржима қилинганда- жонсиз табиат деган маънони беради.

Натюрморт-инсоннинг атрафини ураб турган реал маиший муҳитда жойлашган ва композиция жиҳатдан сарф гуруҳи таркиб қилган нарсалар тасвирланади.

Шунингдек анна шу жанрда яратилган рассомлик асари ҳам натюрморт деб аталади. Натюрморт-жонсиз буюмлар(масалан:уй-рузгор буюмлари, қурол асралар ва бошқалар)дан таркиби табиатдан ажратиб олинган жонли табиат нарсалари (столдаги балик,вазадаги гул ва бошқалар) ҳам тасвирланади.

Асосий мавзуни тартиб учун баъзан натюрмортга одамлар ҳайвонлар,қушларни ҳам қиритиш мумкин.

Маиший асосда ажратиб олинган майда нарсаларни муҳимлиги бошқа жанрларга нисбатан натюрмортда намоён бўлади.

Натюрморт-тасвирланган (мустикал акс эттирилган ёки картиналарда асар мазмунини бойитаётган ва тулдирадиган) буюмлар уз эгасининг фел-атворини, кизикишини ёритишга ёки буюмнинг шакли, фактураси, тузулишидаги ритмлик, динамик ва статик ҳолатларини курсатишга қаратилган.

Натюрморт қадимги Мисрда деворга ишланган фрескаларда, илмий, мазаикаларда, Хитойда 7-асрдан бошлаб қуш ва гулларнинг композиция бўлаги сифатида маълум бўлган. Натюрморт Европада 16-аср охири 17-аср бошларида мустикал аҳамиятга эга бўлди ва кенг тарқала бошлади.

Натюрморт энг тараккий этган давр 17-асрга тугри келади.

Натюрморт атамаси XVIII-асрдан бошлаб қулланила бошлаган. Италия рассоми М.Корраважю ва унинг издошлари (каравадизм) натюрмортнинг кенг тарқалишида муҳим рол уйнади.

Гул ва мевалар, денгиз иноми балиқ, қисқичбақа севимли мавзуга айланди.

Натюрморт Россияга 18-асрда қириб келди.

Қузни алдайдиган «қуди узиға уқшаш» (алдамчи) расмлар ишладан шакиллана бошланди. 19-асрнинг биринчи ярмида ҳаққонийлик, борлиқни узидан гузаллик топишга ҳаракат қилинди.

Шакл, фактура ва бошқа безакдорлик борасида ютуқларга эришилди.

Ўзбекистон тасвирий санъатида натюрморт унсурлари қадимий давр санъатида, масалан Афросиёб девори расмларида вазадаги мевалар мисолида. Минатюра санъатида масалан Қамолiddин Бехзоднинг «Шайбонийхон» натюрмортда тасвирланган буюмлар- сиёҳдон, қамчи мисолида учрайди.

Натюрморт ҳақиқий шаклланиши ва ривожланиши 20-асрнинг 30-50-йилларига тугри келади.

Айни шу даврда рассомларнинг ижодида натюрмортнинг дастлабги намуналари пайдо булди.

Л.Насриддинов номли «Натюрморт» Ш.Хасанова Хитой чинниси билан ишлаган натюрморт ва бошқалар. Рассомлар Р.Ахмедов, А.Икромов, М.Нуриддинов ва бошқалар натюрморт жанрида самарали ижод қилиб, натюрморт тараккиётини таяминладилар.

в) Мавзуга асосан натюрморт ишлаш жараёни.

Маиший натюрморт мавзусида натюрморт ишлаш биринчи навбатда эскиз устида иш олиб бордим. Изланишларим натижасида манна қуриб турибсизки ушбу эскизга тухталдим. Ундан кейин эскизни қаламтасвир ёрдамида олдиндан тайёрланиб қуйилган тасвир юзасига қучирдим. Қаламтасвир ишлари тугагандан сунг ранг беришга ўтдим. Биринчи навбатда маиший натюрмортнинг фони ишланди. Ундан кейин орқа пландаги деталларга ранг берилаб олдинги пландаги туздонни, 2 дона булғор қалампири ва памидорларга ишлов бериб ранг бериш жараёни якунладим ва рамкага солдим.

III. Уқув услубий қисм.

Мундарижа:

- 1.Педагог қандай бўлиши керак.
- 2.Замонавий ўқитиш технологиялари.
- 3.Дарс режа матни.
- 4.Дарснинг тури ва мазмуни.
- 5.Дарснинг бориши.
- 6.Дарснинг технологик жараёни.

(Амалий дарс ўқиш услуби.)

Дарс утиш режаси.

7.Иллюстрациялар.

8.Йиллик иш дастури.

9.Укитувчининг йиллик таквим иш режаси.

10. Укитувчининг шахсий иш режаси.

11. Укитувчининг манавий ва марифий ишлар режаси.

12. Дарс тахлили.

Педагог кандай булиши керак. Укитувчи талабаларни севиши, уларга чинакам гамхурлик килиши ва улар билан уз фарзандидек муносаботда булиши керак, талабаларга меҳрибон, очик кунгил, узини уларга якин тутадиган укитувчини севадилар, ҳар бир ишда унга эргашишга ҳаракат килади, ҳатто шундай шундай ҳислатларга эга педагогларда базиларини умр буйи унута олмайдилар. Гамхурлик килиш билан бир қаторда уларни эркалатиб ҳам юбормаслик керак. Талабалар узлари билан ҳаддан ташқари қупол муносабатда булувчи укитувчини севадилар, ҳуш шундай экан, укитувчи талабалар билан ҳар томонини ҳисобга олган ҳолда бир меёрда муомила килиши керак.

Уларда турли меҳнат қуролларини такомиллаштириш қобилияти, нутқ ва тафаккурини ривожлантириш керак. Кекса авлод меҳнат процесидида ортирилган тажрибаси асосидида ушиб келаётган ёш авлодни ҳам меҳнатди иштирок этишга ургатиш керак. Шундай қилиб тарбия қишилак жамияти практик эҳтиёжининг обектив заруратидан қелиб қикади, шу жамият билан бирга ривожланиб боради. Тарбия моҳирлик ва ишни қузини қилишни талаб қилади. Тарбияни амалга ошириш процесини англаш ва бу соҳадаги тажрибани ортириш эҳтиёжининг тугилиши натижасидида педагогика фани юзага қелди. Қишининг қасби қанчалик мураккаб булса ундан шу қадар юқори маданиятли булиши талаб қилинади.

Хозирги замон уқитувчиси зиммасида ёш авлодни жисмоний жихатдан пишиқ, рухан тетик, билимли, ватанпарвар, мамлакатимизда демократик жамият қуришнинг актив бинокори қилиб етиштириш вазифаси юкланган. Шунинг учун ҳам у кенг маълумотли ва юксак маданиятли бўлиши керак. Уқитувчи канчалик малумотли ва ишни қузини биладиган бўлса уз малакасини тинмай ошириб борса унинг мактабда ва мактабдан ташқари қилинадиган ишлари соҳасида эришадиган мувофақиятлари шунчалик серуни бўлади. Бундай уқитувчи ўзи ишлаётган синфида педагогик ва дедактик талаблар асосида пухта ўйиштиради. Хар бир уқитувчининг психалагик хусусиятларини, қобилиятини, дарсни ўзлаштириши ёки ўзлаштирмаслик сабабини, ўқувчининг ички дунёсини тез билиб олади.

«Замонавий ўқитиш технологиялари».

Қасбий таълим деганда талабаларнинг муайян тупдаги ўқув юртида ўқиш жараёнида эгаллаб олиши лозим бўлган, ҳамда системага солинган билим малака ва қуникмалар доираси тушунилади.

Қасбий таълим мазмунини бир қатор факторларни ҳисобга олиш билан белгиланади. Бу факторларнинг асослари қуйидагилардан иборат: а) ижтимоий ишлаб чиқаришнинг объектив эҳтиёжлари ҳамда фан ва техникани таракқиёт даражаси ижтимоий тузумнинг характери бўлган давлатимизнинг ҳозирги пайтда олиб бораётган қасбий таълим назарияси ва манавий ишлаб чиқаришни йўлга қўйиш чора тадбирлари ҳақидаги босқичма-босқич ислохатлари қиради.

б) Давлатнинг муайян турдаги ўқув юрти олдиға қўйиладиган мақсад ҳамда вазифалари. Бундай типдаги ўқув юртлари сирасига ўқиш муддати қаида 3 йил бўлган академик литсейлар ва Қасбий колледжлар қириб ўлар олдиға «Ижодий ва ижтимоий фаоллиги билан ажқалиб турадиган юқори умумий қасбий маданиятини қасб этган мутахасислар янги барқамол авлодни шақиллантириши мақсад қилиб қўйилган». Бундай барқамол авлодни шақиллантириш мақсадида вазирлар маҳкамасида 1998-йил 24 февральда

кабул килган «Академик лицейлар ва касбий колледжлар ташкил этиш ҳамда улар фаолиятини бошқариш» тугрисидаги қарори касбий колледжлар учун малакали педпгогик ва мухандис педагог кадрлар тайёрлаш олий укув юртларини ҳам белгилаб беради. Бу ҳозирги пайтда фаолият курсатаётган Низомий номидаги Тошкент Давлат Педагогика Институти, Наманган Муҳандислик Педагогик Институти, Бухоро озик-овкат ва енгил саноат институт ива бугунги кунда битирув малакавий мавзуларни ҳимоя қилаётган Самарканд Давлат Архитектура Қурулиш Институти Қасбий Таълим факультети талабаларидар. Қасбий таълим «санъат» йуналиши бўйича битириб чиқаётган навбатдаги қалдирғочлардир.

в) Уқитиш принципларидаги қелиб чиқадиган ва талабаларнинг имкониятларини эътиборга олувчи дидактика талабалар қасбий таълим мазмунини тарихий характерга эга қишилиқ жамиятини таракқиётининг турли босқичларида турлича бўлган.

Ҳунар давлат томонидан тасдиқланади Қасбий таълим дастури укувқиси узининг қундалиқ иши фаолиятида бу дастурга амал қилиб дастурда қурсатилган мавзуларга қаруза қатнлари ёзиб қарсга қиради.

Дастурнинг мазмуни дидактик принципларга қула-қуқис қавоб бериши, қуракқаблигининг усуб қориши қисобга олинган қолда ва қасбий таълимнинг танланган дидактик системасига мувоқик қавишда муайян изқилликда баён қилиниши (ҚПТ қурулиш-ҚПТ санъат) қисолида қуриш мүмқин.

Табиатни муқофаза қилиш.

1. Қейинги даврларда қан ва техника ютуқларга асосланган инсониятнинг табиатга қурсатаётган қасири ниқоятда қуқайган бир вактда табиатни ундаги экологик мувозанатни асраш ниқоятда мүхм муаммолардан бири қисобланади. Шунинг учун ҳам қелажақ авлодни экологик қихатдан саводли ва етуқ қишилир қилиб тарбиялаш ва бу қорада ёшлар онқида

экологик тушунчаларни шакиллантириш хозирги даврнинг долзарб муаммосидир.

Хусусан, орол атрофида кишлок хужалигида йул куйилган хатолар денгизнинг куришига олиб келди, бу эса уз навбатида ана шу вилоятдаги аҳолии яшаш шароитларининг ёмонлашишига ва хар хил касалликларнинг кучайишига сабабчи булди.

Табиат муҳофаза килиш муаммосига эътибор бермаслик ёки уни иккинчи режага суришнинг узи инсониятнинг озик-овкат махсулотлари билан тامينлаш буйича узок муддатга тузилган режанинг бажарилишига тускинлик килади. Худди шунингдек у саноатни хар хил махсулотлар билан тامينлашни бузади ва окибатда одамзотнинг яшаши учун зарур булган шароитнинг ёмонлашишига олиб келади.

2. Табиат узига хос мураккаб тизим булиб инсон ва жамият унинг хосиласидир.

Инсон табиатдан хаво,сув, озик-овкат минерал, ёнилги хам ашёларнинг ва уз эхтиёжларини кондиради. Натижада табиат учун ёт булган янги объектлар вужутга келади. Булар: шаха рва кишлоклар, заводлар, фабрикалар, йулар, кувр сув омборлари, кишлок хужалик ерлари ва бошқалардир.

Хозирги кунга келиб бутун дунёдаги экологик холат купчиликни бирдек бевзота килмокда. Экологик халокат куз унгимизда дахшатли тус олмокда. Атроф-мухитни муҳофаза килиш ва мавжут табиий ресурслардан самарали фойдаланиш масалалари долзарблигича колмокда. Хозирги экологик инкироз сабабчиси ва уз акл-заковати билан шу инкирозни бартараф этувчи бу-Инсон эканлигига ишонч бор. Атроф-мухитни ифлослантиришдан саклаш табиий бойликларни тежаб фойдаланиш куп жихатдан инсонлар кайси жамиятга яшашларидан катий назар уларнинг экологик саводхонлик даражаси, экологик маданиятига боглик.

Мустакил Респуббликамиздаги экологик муаммоларни хал килиш учун аҳолини экологик саводхонлигини ошириш энг устувор вазифалардан хисобланади.

Экология фани нихоятда куп тармоқларни уз ичига олади. Масалан биоэкология, геоэкология, ижтимоий экология, инсон экологияси в ах.к.

Дарсликларда экологиянинг барча тармоқлари ва атроф мухит муҳофазаси ташкил этишнинг ҳуқуқий асослари халқаро экологик ҳамкорлик, экологик таълим тарбия масалалари ёритилган. Хар бир мавзу мохиятиниң очиб беришниң аввало дунё буйича маълумотлар берилиб сунгра республикамиздаги ахвол талкин килинади.

Шунингдек дарсликда Франциялик олим француз Ромадлнинг «Экология асослари» номли китобидан узбек тилига таржима килинган малумот ва турли чизмалардан кенг фойдаланилган.

Хулоса.

Димплом ишга айнан шу мавзунини танлашга сабаб, ёшликдан ранг тасвирга булган кизиқишим деб уйлайман. Рангтасвирнинг натюрморт жанри булса 4 йиллик тахсилим давомида узига жалб килди. Шу сабаб рахбарим маслаҳатлашган холда анашу мавзуда натюрморт ишлашга қарор килдим.

Бу масулиятли вазифани бажаришда 4 йил давомида устозлардан олган билим ва куникмалар кул келди.

Албатда бу уринишларимни баҳолаш сизларга хавола, Хурматли Давлат аттестация Комиссияси раиси ва комиссия аъзолари.

Уз навбатида мен, биз талабаларга санъат сирларини ургатган устозларга рахмат айтаман.

Адабиётлар.

1. И.А.Каримов «Ўзбекистон 21-аср бусагасида». Тошкент 1997й.
2. И.А.Каримов «Ўзбекистоннинг уз истиклол ва тараккиёт йули». Тошкент 1992й.
3. «Тасвирий санъат ва уни уқитиш методикаси». Тошкент 2005й.
4. «Буёқлар билан ишлаш». Х.Эгамов. Тошкент. Уқитувчи. 1981й.
5. «Замонавий уқитиш технологиялари»Х.Т.Авлиякулов. Тошкент 2001й.
6. Ўзбекистон миллий энциклопедияси.
7. «Рангтасвир» С.Абдурасулов. Тошкент. «Билим». УМКХТМ. 2005й.
8. «Рассом-уқитувчилар тайёрлаш муаммолари». Н.Ойдинов. Тошкент. 2005й.
9. WWW.Googl.uz.Natyurmort.Illustrasiya.